

УДК 657.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-28-63>

Юдіна М. І.

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Хмельницького національного університету*

Yudina Maryna

*Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer
Departments of Accounting, Audit and Taxation
Khmelnytsky National University*

ЗНАЧЕННЯ ОБЛІКУ В ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Охарактеризовано значення виокремлення та оцінки чинників внутрішнього та зовнішнього оточення функціонування підприємства для визначення аспектів ефективного управління з метою підвищення економічного потенціалу та рівня конкурентоздатності продукції. Наведено базову систему показників, які необхідні для визначення рівня ефективності фінансово-господарської діяльності кожного підприємства. Досліджено аспекти управління фінансовим станом та діяльність служби фінансового менеджменту для раціонального використання ресурсів в умовах сучасної ринкової економіки. Розкрито роль управлінського обліку та його інформаційний зв'язок із фінансовим обліком в управлінській діяльності промислового підприємства. Охарактеризовано важливість удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління вартістю підприємства, що є інформаційним підґрунтям для прийняття менеджерами ефективних управлінських рішень.

Ключові слова: управлінський та фінансовий облік, фінансово-господарська діяльність, ефективність діяльності, промислові підприємства, обліково-аналітичне забезпечення, чинники впливу.

Вступ та постановка проблеми. У нинішніх умовах господарювання промислові підприємства зіткнулися з низкою проблематичних аспектів ведення фінансово-господарської діяльності, що пов'язано із загостренням конкурентної боротьби, необхідністю оновлення основних засобів, потребою залучення фінансових ресурсів для виробництва інноваційних видів виробів, які б склали належну конкуренцію іноземним товаровиробникам. Проблематика забезпечення ефективності фінансово-господарської діяльності промислових підприємств за сучасного стану економіки, вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на діяльність суб'єктів, посилення інтеграційних процесів відіграють важливу роль у процесах розвитку економіки країни та розширення реалізації продукції як на вітчизняних, так і на зовнішніх ринках збуту. Кожен елемент системи управління підприємством, такі як орга-

нізація, планування, прогнозування, мотивація, контроль, облік та аналіз діяльності, вимагає від управлінського персоналу застосування новітніх підходів до управління. Облік як важливий складник менеджменту будь-якого промислового підприємства впливає на опрацювання інформації та прийняття результативних управлінських рішень відповідальними фахівцями. Підбір ефективних методів та інструментарію управління позитивно впливатиме на процеси підвищення конкурентоздатності підприємства, зменшення витрат та пошук резервів виробництва, підвищення економічного потенціалу тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням теоретико-методичних та практичних аспектів удосконалення обліку як складового елементу системи управління, визначенням напрямів підвищення ефективності функціонування підприємств займалося

чимало вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, серед них: П. Атамас, П.М. Боровик, Н.В. Бондаренко, О.С. Воронова, Т.В. Гільорме, Г.В. Лебедик, О.М. Лизунова, О.О. Непочатенко, О.О. Пуханов, О.В. Пошивалова, Ч. Хорнгрен, О. Фоміна та ін.

Розвиток економічних відносин на сучасному етапі господарювання підприємств та під впливом чинників внутрішнього та зовнішнього оточення вимагає науково-методичного посилення ведення системи обліку, вдосконалення збору та опрацювання інформації з прийняттям раціональних управлінських рішень для отримання поточних та стратегічних цілей функціонування, що викликає потребу подальших досліджень у даному напрямі.

Метою даної роботи є дослідження сучасних аспектів обліково-аналітичного забезпечення діяльності підприємства для підвищення ефективності економічних параметрів господарювання й сталого розвитку суб'єкта.

Результати дослідження.

Управління ефективністю роботи підприємства передбачає урахування основних положень теорії максимізації прибутку. Підприємство повинно працювати так, щоб забезпечити максимальний дохід його власникам. У рамках традиційної неокласичної економічної моделі передбачається, що будь-яке підприємство існує для того, щоб максимізувати прибуток у довгостроковій перспективі. При цьому як орієнтир розглядається прибуток, середній для галузі, або той прибуток, що об'єктивно задовольняє власників. Незважаючи на різноманіття чинників за сферами діяльності підприємства, в основі ефективного управління діяльністю лежить індивідуальний набір чинників, які повинні бути в полі зору менеджменту підприємства, оскільки під впливом тих або інших чинників формується виробничий потенціал, а він повинен бути вчасно реалізований для підвищення конкурентоспроможності й стійкого соціально-економічного розвитку підприємства, а якщо ні, то ріст потенціалу характеризує зниження ефективності керування підприємством.

Для побудови стратегії підприємства проаналізуємо чинники зовнішнього та внутрішнього оточення. Так чинники зовнішнього впливу доцільно поділяти на чинники макросередовища (економічні, політичні та державного регулювання), галузевого та конкурентного оточення підприємства. Чинники внутрішнього впливу націлені на визначення ступеня відповідності майбутньої стратегії розвитку промислового підприємства і досягнення стратегічних цілей згідно з кожним функціональним напрямом діяльності: загального управління, економіки та фінансів, дослідження та технологічних розробок, виробництва, маркетингу та збуту, управління персоналом. Виокремлення та оцінка чинників зовнішнього середовища та внутрішнього впливу дає змогу визначити процес управління ефективністю підприємства, обґрунтувати організаційно-економічні передумови розроблення стратегії діяльності [1, 188–189].

Важливою частиною дослідження ефективності фінансово-господарської діяльності є система показників, які є визначальними та ключовими для планування й аналізу діяльності підприємств. Зважаючи на природу їх формування, існуючі показники можна умовно поділити на дві групи:

- первинні показники, сутність яких відображає фактичні результати діяльності підприємства. До даної групи показників можна віднести обсяги виробництва та реалізації продукції, динаміку рівня виробничих витрат, обсяги розкритих робіт, обсяги браку тощо;

- вторинні, або похідні, показники, сутність яких базується на розрахунковій основі. До них можна умовно віднести матеріаломісткість продукції, продуктивність

праці персоналу, фондвіддачу, рентабельність тощо. Використовуючи звітність підприємства, можливо виконати комплексний аналіз ефективності операційної діяльності, застосовуючи матричний метод [2, с. 92–93].

Управління фінансовим станом підприємств базується на суб'єктивних і об'єктивних законах суспільного розвитку, на знанні та використанні закономірностей розподілу готової продукції і доходів підприємства. Отже, сутність категорії «управління фінансовим станом» можна трактувати як інструмент реалізації фінансової політики, як сукупність методів впливу на організацію і використання фінансових відносин та фінансових ресурсів, як виважені та економічно обґрунтовані дії сукупності управлінських структур і фінансового апарату підприємства.

Водночас управління фінансовим станом, як і інші напрями менеджменту, прийнято поділяти на оперативне та стратегічне. Оперативне управління фінансовим станом – це комплексна система заходів із розподілу фінансових ресурсів для забезпечення поточної діяльності підприємства з метою виконання запланованих заходів та здійснення контролю над їх виконанням. При цьому головним завданням оперативного фінансового менеджменту є ефективне і раціональне використання наявних на підприємстві фінансових ресурсів. На стратегічному ж рівні в процесі управління фінансовим станом суб'єкта підприємницької діяльності служба фінансового менеджменту повинна розробляти напрями вирішення проблем формування фінансових ресурсів та їх раціонального розміщення з метою забезпечення всіх служб та видів діяльності, що, своєю чергою, істотно впливає на структуру й розмір активів і пасивів та фінансовий стан підприємства. Загалом управління фінансовим станом як одна з основних систем внутрішнього менеджменту набуває вирішального значення в умовах ринкової економіки. Управління фінансовим станом відображає вид професійної діяльності, спрямованої на забезпечення належного функціонування підприємства, та є одним із ключових елементів усієї системи сучасного підприємницького менеджменту. Водночас діяльність більшості вітчизняних підприємств не є недостатньо ефективною, причиною чого є зростання витрат (насамперед на енергоносії), а наслідком – суттєве збільшення собівартості реалізованої продукції. Отже, якщо підприємство планує збільшити обсяги реалізації та розміри прибутку від таких продаж, йому потрібно максимально зменшити витрати [3, с. 294].

Багато функцій бухгалтерського обліку присутні як у фінансовому, так і в управлінському обліку. В умовах загострення конкуренції виникає необхідність ведення управлінського обліку. Управлінський облік – це процес, який, прибавляючи цінність, безперервно вдосконалює планування, проектування, вимірювання і функціонування систем фінансової й нефінансової інформації, який спрямовує дії менеджменту, мотивує поведінку, підтримує і створює культурні цінності, необхідні для досягнення стратегічних, тактичних та оперативних цілей організації.

Бухгалтерський облік забезпечує кількісною інформацією процес прийняття та реалізації управлінських рішень. Інформаційний зв'язок між фінансовим і управлінським обліком ніякими законодавчими нормами та стандартами не регламентується. Тим не менше інформація управлінського обліку повинна бути узгоджена і порівняна з інформацією фінансового обліку. Для забезпечення такої порівняності слід уважно поставитися до процесу розроблення облікової політики підприємства, яка повинна формуватися спільними зусиллями головного бухгалтера та фінансового директора. В іншому разі збором та обробкою облікової інформації, використовуваної для прийняття

управлінських рішень, доведеться займатися спеціальною обліковою службою, що в умовах загострення цінової конкуренції не буде сприяти зменшенню або оптимізації витрат. Сучасний менеджер повинен мати інформацію, яка допомагає йому економічно правильно оцінити її у реальному режимі часу відреагувати на всі зовнішні і внутрішні події періоду. Це питання розвитку економічних процесів у зовнішньому середовищі, зміни номенклатури й обсягу виробництва продукції у внутрішньому середовищі, структурні перебудови підприємства та ін. [4, с. 122–123].

Залежно від чинника впливу на величину вартості підприємства виділяють зовнішню та внутрішню інформацію, яка необхідна для її оцінки. Якщо на макросередовище суб'єкт господарювання має опосередкований вплив, то мікросередовище створює він сам. Саме обліково-аналітичне забезпечення управління вартістю підприємства є внутрішнім інформаційним базисом прийняття управлінського рішення, його складників: обліку, аналізу і контролю. Внутрішні джерела інформації щодо обліку відображаються, насамперед, у звітності підприємства: фінансовій (фінансовий облік) та управлінській (управлінський облік). При цьому якщо фінансовий облік має регламентований характер інформації, що підпорядковується нормативно-правовим актам України, то в царині управлінського обліку виникає можливість формувати управлінські моделі оцінки вартості підприємства, особливо його складової частини – ринкової. Це можливо за інтеграції управлінського обліку в систему управління ринковою вартістю на засадах вартісно-орієнтованого менеджменту [5, с. 185].

Запровадження системи управлінського обліку дасть змогу керівнику підприємства:

- швидко адаптувати бізнес-процеси підприємства до зміни ринкових умов, законодавчої бази та інших зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на діяльність підприємства;
- підвищувати рентабельність, економічну ефективність і конкурентоспроможність за рахунок зовнішнього та внутрішнього реінжинірингу бізнес-процесів шляхом виявлення неефективних позицій, гранично витратних за вартістю, персоналу, термінів і розроблення заходів із підвищення їх ефективності;
- використовувати систему оперативного моніторингу ключових напрямів діяльності за допомогою показників діяльності та отриманих чи очікуваних економічних результатів;
- підвищувати економічну ефективність шляхом фінансового контролінгу витрат на операції з виробництва та реалізації продукції, впливати на ціну кінцевого продукту методом інтеграції маркетингу потреб покупців;
- розподіляти виконання бізнес-процесів по зонах відповідальності конкретних служб, що дасть змогу використовувати комплексний підхід до управління підприємством;
- контролювати взаємодію зон відповідальності над бізнес-процесами з оцінкою їх ефективності та використовувати відповідну систему мотивації персоналу;

– використовувати сучасну систему управління підприємством, досягаючи визнання на внутрішньому ринку і на міжнародному рівні;

– привести політику і стандарти підприємства до єдиної форми, що допоможе правильно розподілити цілі для досягнення стратегічних завдань;

– розробити стратегію розвитку підприємства, що враховує дотримання інтересів як керівника, акціонерів, персоналу, так і регуляторних органів [6, с. 138].

Основною метою облікової системи як на рівні держави, так і на рівні підприємства є формування інформації користувачам для прийняття управлінських рішень. Сучасне управління бізнесом передбачає пошук комплексного вирішення усіх завдань, які стоять перед менеджментом. Така ситуація вимагає системного підходу до управлінського обліку, оскільки вирішення управлінських завдань знаходяться на перетині різних наук, що потребує чіткого уявлення їхньої сутності до впровадження на підприємстві такої системи. Оскільки управлінський цикл містить функції планування, обліку, контролю, аналізу та прийняття управлінських рішень, управлінський облік повинен забезпечувати інформацією всі зазначені функції, охоплюючи три часові періоди: минулі, сучасні та майбутні події.

Інформаційні системи, які діють на підприємстві, утворюють інформаційну інфраструктуру підприємства. Існують три основні умови, які дають змогу стверджувати, що на підприємстві створена інформаційна система управління: наявність бізнес-потреб в ефективній системі управління відповідного класу, оформлених у точних, конкретних вимогах бізнесу; наявність знань і відповідної мотивації у керівників, що беруть участь у виборі й створенні інформаційної системи управління; наявність усіх необхідних компонентів інформаційної системи управління: програмне забезпечення із необхідним ступенем функціональності, гнучкі схеми бізнес-логіки і кваліфікації консультантів, достатньої для побудови системи [7, с. 115–116].

Висновки. Діюча система обліку на підприємстві залежить від базових елементів менеджменту, в якому облік виступає інтеграційною інформаційною базою управління та можливістю приймати рішення, спрямовані на підвищення ефективності господарювання. Підприємство, вибравши власну концепцію управлінської діяльності для отримання поставленої мети господарювання, повинне вдосконалити інформаційне забезпечення у напрямі внесення організаційних змін у системі обліку та аналізу діяльності. При цьому важливим є забезпечення взаємозв'язків функціональних підрозділів системи менеджменту промислового підприємства, що пришвидшить процес виявлення проблемних аспектів господарювання (виявлення відхилень фактично отриманих показників від планових) й прийняття вчасних коригуючих управлінських рішень відповідними фахівцями. Дані взаємозв'язки та напрями вдосконалення ведення бухгалтерського обліку необхідно забезпечувати на основі використання системного чи комплексного підходу.

Список використаних джерел:

1. Лизунова О.М., Пуханов О.О. Забезпечення ефективності діяльності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2017. Вип. 12(1). С. 187–190.
2. Бондарчук О.М., Темченко Г.В., Максимова О.С. Оптимізація ефективності діяльності промислового підприємства гірничої галузі. *Економічний вісник*. 2018. № 1(61). С. 89–101.
3. Посилення впливу аналізу фінансової діяльності на процес управління підприємством / О.О. Непочатенко та ін. *Інноваційна економіка*. 2013. № 3. С. 291–296.
4. Воронова О.С. Роль управлінського обліку в управлінні діяльністю підприємства. *Управління розвитком*. 2013. № 15. С. 122–124.
5. Гільборне Т.В., Пошивалова О.В., Ковальчук Т.І. Бухгалтерський облік в управлінні вартістю підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. Вип. 18(1). С. 184–186.

6. Лебедик Г.В., Івашенко К.Ю., Світловська А.М. Проблеми організації управлінського обліку на підприємствах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2016. Вип. 15. С. 137–140.
7. Фоміна О. Облік в управлінні підприємством. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2010. № 2. С. 113–120.

References:

1. Lyzunova O.M., Pukhanov O.O. (2017) Zabezpechennja efektyvnosti dijajlnosti pidpryjemstva [Ensuring the efficiency of the enterprise]. *Naukovyj visnyk Uzghorodskogho nacionaljnogho universytetu. Serija : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove ghospodarstvo*, vol. 12(1), pp. 187–190.
2. Bondarchuk O.M., Temchenko Gh.V., Maksymova O.S. (2018) Optyimizacija efektyvnosti dijajlnosti promyslovogho pidpryjemstva ghirnychoji ghaluzi [Optimization of efficiency of activity of the industrial enterprise of the mining industry]. *Ekonomichnyj visnyk*, no. 1(61), pp. 89–101.
3. Nepochatenko O.O., Borovyk P.M., Bondarenko N.V., Filipova T.O. (2013) Posylennja vplyvu analizu finansovoji dijajlnosti na proces upravlinnja pidpryjemstvom [Strengthening the impact of financial performance analysis on the enterprise management process]. *Innovacijna ekonomika*, no. 3, pp. 291–296.
4. Voronova O.S. (2013) Rolj upravlinsjkogho obliku v upravlinni dijajlnistju pidpryjemstva [The role of management accounting in the management of the enterprise]. *Upravlinnja rozvytkom*, no. 15, pp. 122–124.
5. Ghiljorme T.V., Poshyvalova O.V., Kovaljchuk T.I. (2016) Bukhghaltersjkyj oblik v upravlinni vartistju pidpryjemstva [Accounting in enterprise value management]. *Naukovyj visnyk Khersonskogho derzhavnogho universytetu. Serija : Ekonomichni nauky*, vol. 18(1), pp. 184–186.
6. Lebedyk Gh.V., Ivashhenko K.Ju., Svitlovsjka A.M. (2016) Problemy orghanizaciji upravlinsjkogho obliku na pidpryjemstvakh [Problems of management accounting at enterprises]. *Naukovyj visnyk Mizhnarodnogho ghumanitarnogho universytetu. Serija : Ekonomika i menedzhment*, vol. 15, pp. 137–140.
7. Fomina O. (2010) Oblik v upravlinni pidpryjemstvom [Accounting in enterprise management]. *Visnyk Kyjivskogho nacionaljnogho torghoveljno-ekonomichnogho universytetu*, no. 2, pp. 113–120.

ЗНАЧЕНИЕ УЧЕТА В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФИНАНСОВО-ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация. Охарактеризовано значение оценки факторов внутренней и внешней среды функционирования предприятия для определения аспектов эффективного управления с целью повышения экономического потенциала и уровня конкурентоспособности продукции. Приведена базовая система показателей, которые необходимы для определения уровня эффективности финансово-хозяйственной деятельности каждого предприятия. Исследованы аспекты управления финансовым состоянием и деятельность службы финансового менеджмента для рационального использования ресурсов в условиях современной рыночной экономики. Раскрыта роль управленческого учета и его информационная связь с финансовым учетом в управленческой деятельности промышленного предприятия. Охарактеризована важность совершенствования учетно-аналитического обеспечения управления стоимостью предприятия, что является информационной основой для принятия менеджерами эффективных управленческих решений.

Ключевые слова: управленческий и финансовый учет, финансово-хозяйственная деятельность, эффективность деятельности, промышленные предприятия, учетно-аналитическое обеспечение, факторы влияния.

THE IMPORTANCE OF ACCOUNTING IN IMPROVING THE EFFICIENCY OF FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITY OF ENTERPRISES

Summary. The importance of isolation and estimation of factors of internal and external environment of functioning of the enterprise for determination of aspects of effective management in order to increase economic potential and level of competitiveness of products is characterized. Problems of ensuring the efficiency of financial and economic activity of industrial enterprises in the current state of the economy, the influence of external and internal factors on the activity of entities, strengthening of integration processes plays an important role in the processes of development of the country's economy and expansion of sales of products in both domestic and foreign markets. The basic system of indicators necessary for determining the level of efficiency of financial and economic activity of each enterprise is presented. Accounting as an important component of the management of any industrial enterprise influences the processing of information and the adoption of effective management decisions by responsible specialists. The selection of effective management methods and tools will have a positive effect on the processes of improving the competitiveness of the enterprise, reducing costs and finding reserves of production, increasing economic potential. Aspects of financial state management and activity of financial management service with the purpose of rational use of resources in the conditions of modern market economy are investigated. The role of management accounting and its informational connection with financial accounting in the management activity of an industrial enterprise are revealed. The enterprise should improve information support in the direction of organizational changes in the system of accounting and analysis of activities. It is important to ensure the interconnections of functional units of the industrial enterprise management system, which will speed up the process of identifying problematic aspects of management. The importance of improving accounting and analytical support of enterprise value management, which is an informational basis for making effective management decisions, is characterized.

Key words: management and financial accounting, financial and economic activity, efficiency of activity, industrial enterprises, accounting and analytical support, factors of influence.